

Spinoza is even terug in Rijnsburg

Geagiteerd komt Benedictus (Baruch) de Spinoza de trap van het Spinozahuisje oplopen. ‘Ik b n kalm!’, roept hij naar beneden. Om vervolgens ongerust uit het raam te kijken. Boos draait hij zich weer om. ‘Geteisem’, mompelt hij. ‘Jullie zijn allemaal barbaren.’

Door Esdor van Elten

Leerlingen van de Caspar de Colignyschool kijken gespannen toe. Afgelopen week hebben ze les gehad over Spinoza en de tijd waarin hij leefde. En nu, op de zolder van het Rijnsburgse huisje waarin hij van 1661 tot 1663 woonde, komt de beroemde filosoof en denker voor hun ogen tot leven.

Even daarvoor heeft burgemeester Jos Wienen de scholieren in het Spinozahuisje verwelkomd en uitgelegd dat hij trots is dat deze joodse filosoof naar Rijnsburg kwam, nadat hij door de joodse gemeente van Amsterdam was verbannen. ‘Spinoza heeft voortdurend te maken gehad met onverdraagzaamheid. Zijn familie moest uit Portugal vluchten omdat ze joods waren, en hijzelf werd uit Amsterdam verdreven vanwege zijn denkbeelden.’

Wienen ziet parallellen met de huidige tijd. ‘Ook nu is er nog weinig plaats voor andersdenkenden. In het tolerante Amsterdam kun je als christelijke trambestuurder ontslagen worden als je een kruisje draagt. Wat dat betreft zijn we sinds Spinoza nog niet veel opgeschoten. Ik hoop dat de Rijnsburger Van der Laan, de nieuwe burgemeester van Amsterdam, ze daar wat tolerantie kan leren. Anders moeten ze maar naar Rijnsburg komen.’

Baruch loopt voortdurend pratend heen en weer. De anders zo kalme filosoof is  n bonk zenuwen en frustratie. Zojuist heeft hij een woedende volksmenigte de gebroeders De Witt letterlijk aan stukken zien scheuren, en Spinoza, een vriendelijk en zachtaardig man, kan deze daad niet begrijpen. En begrijpen, dat is wat hij wil. Baruch de Spinoza is een van de denkers uit de tijd van de verlichting: de rede geeft een verklaring voor alle dingen. En dat wat je begrijpt, dat kun je beheersen. Maar hoe valt zo ’n redeloze woede te begrijpen?

De monoloog van Spinoza maakt deel uit van een project van Het Erfgoedhuis Zuid-Holland, ‘Geschiedenis in levenden lijve’. Hiermee hoopt het Erfgoedhuis om gebeurtenissen uit de Canon van Nederland op een aantrekkelijke en levendige manier aan kinderen te vertellen en in een groter kader te plaatsen. Eerder al werden er monologen van Willem van Oranje en Hugo de Goot ontwikkeld. Inmiddels is die van de Vader des Vaderlands al meer dan honderd keer gespeeld.

Terwijl hij buiten het rumoer hoort van de joelende menigte, wordt Spinoza heen en weer geslingerd tussen angst voor de menigte, de drang om iets te doen, en zijn verlangen om wijs te reageren. Het conflict dat in hem woedt, drijft hem soms bijna de straat op, en op

een volgend moment probeert hij zichzelf afstandelijk te beschouwen en de feiten onder ogen te zien. 'Wijsheid, kalm. Nadenken, dat moet je, Baruch!'

'Spinoza was beminlijk man', vertelt Willy Hilverda. Zij heeft de tekst van de monoloog geschreven. 'Dit is één van de weinige momenten in zijn leven waarin hij zijn kalmte verliest. Daarom koos ik voor dit moment, want als schrijver heb je toch een zeker drama nodig.' In haar studie naar Spinoza is ze diep onder de indruk geraakt van de filosoof. 'Zijn streven naar begrip, naar logische verklaringen. Dat spreekt me aan.'

Spinoza heeft achtereenvolgens geprobeerd zijn kalmte te herwinnen, en zelfs de gebeurtenissen op een soort wiskundige manier te benaderen, maar zijn pogingen brengen geen begrip, noch kalmte. Nadat ook een filosofische beschouwing van zichzelf geen effect heeft, wil Spinoza de straat op, om in een pamflet zijn afschuw te uiten. Om vervolgens tot de ontdekking te komen dat zijn huisbaas hem voor de zekerheid maar heeft opgesloten.

Marc Eikelenburg speelt Spinoza. In zijn dagelijks leven geeft hij trainingen aan het bedrijfsleven: 'Wij maken theater over communicatie'. Met het spelen van Spinoza komt hij dicht bij zichzelf. Ook hij verbaast zich af en toe over de wereld. 'Toen ik het script voor het eerst zag, was net Osama bin Laden doodgeschoten. Terwijl ik juichende mensen op televisie zag, moest ik denken aan Spinoza, en concluderen dat we in al die jaren nog niet veel voortgang hebben geboekt.'

Na de voorstelling vraagt Eikelenburg de kinderen van de Colignyschool om feedback. Tenslotte is het een try-out. 'Is het verhaal duidelijk? Is goed te merken hoe Spinoza is?' Hier en daar komen wat zachte opmerkingen: 'een wijs man', 'een slimme man.' 'Iemand die goed is in wiskunde'. Het blijft grotendeels stil. De kinderen zijn onder de indruk.

(Kader)

Spinoza

Benedictus (Baruch) de Spinoza, geboren in Amsterdam, was een Nederlandse filosoof van joods-Portugese afkomst. Zijn beroep was lenzenlijper. Hij leefde van 1632 tot 1677 en was één van de grote denkers van de rationalistische stroming binnen de filosofie. Dat wil zeggen dat hij het verstand wilde gebruiken om de wereld te doorgronden. Daaruit vloeide voort dat hij zich sterk maakte voor vrijheid van godsdienst, gedachte en meningsuiting. Spinoza woonde van 1661 tot 1663 in Rijnsburg en schreef daar het eerste deel van zijn beroemdste werk: *de Ethica*.